

'GOED' uitzicht op realisatie

Advies voor het versterken van competenties tot stimuleren van omgevingskwaliteit voor het NPLG met Gebiedgericht Ontwerpend denken En Doen (GOED)

EINDCONCEPT 29 december 2022

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

'GOED' uitzicht op realisatie

Advies voor het versterken van competenties tot stimuleren van omgevingskwaliteit voor het NPLG met Gebiedsgericht Ontwerpend denken En Doen (GOED)

EINDCONCEPT

29 december 2022

In het kader van het opstellen van dit advies is met de volgende personen gesproken:

David van Zelm	Ministerie van BzK
Jannemarie de Jonge	College van Rijksadviseurs
Lilian van den Aarsen	Deltaprogramma
Hans Leeflang	Voormalig hoofd van de RPD
Hans Mommaas	Ecologische Autoriteit, voorheen NPB
Hans van Engen	Provincie Noord Brabant
Eveline de Cock	Regio Food Valley
Wim Wassink	Wethouder Winterswijk (pilot Gelderland)

Het concept werd op 8 december besproken op camping Ganspoort Utrecht met:
Thomas Duurland - Walter Fraanje - Niek Hazendonk
Annabel van Holst - Ake Joustra - Mathijs Mooij

Auteurs:

Dr. Ir. Henk van Blerck - Schokland & water
Dr. Ir. Michael van Buuren - Wageningen Environmental Research

Reviewed by: Ir. Jan Maurits van Linge - Wageningen Environmental Research

Approved for publication:
name, teamleader of [team]
Report
ISSN 1566-7197

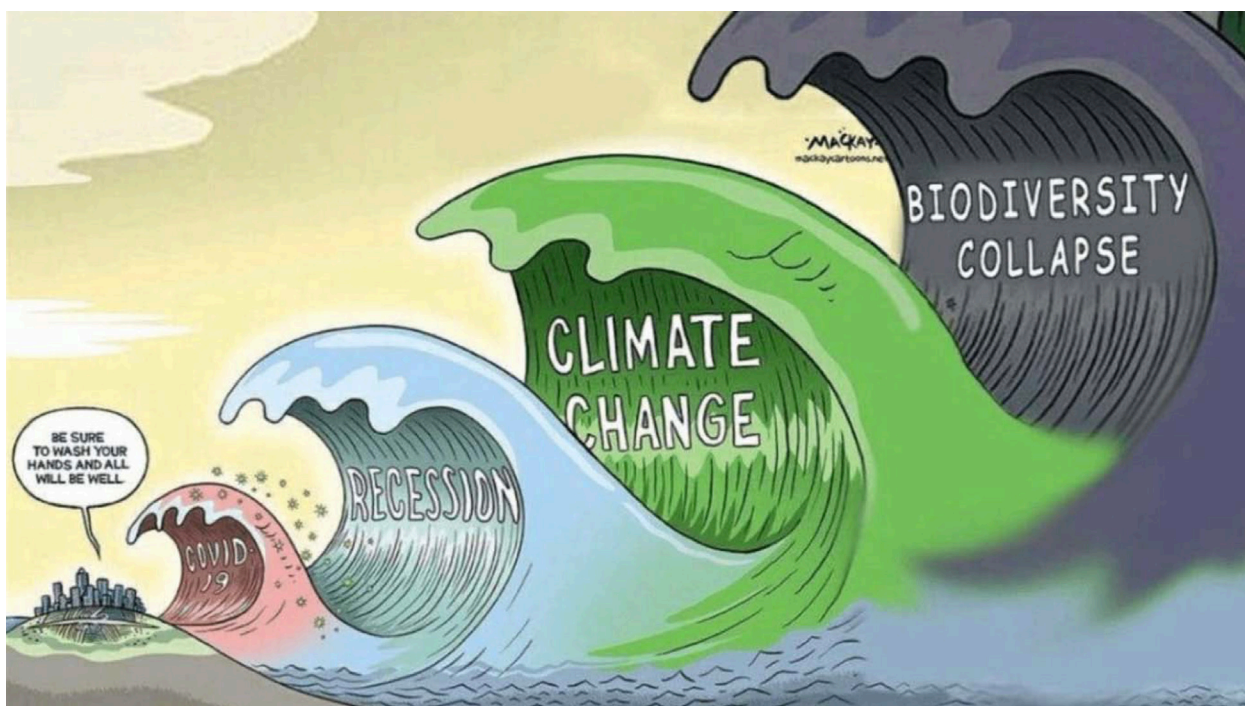
Een 'GOED'e ontwerptraditie als basis voor het NPLG

Nederland kan terugkijken op een mooie ontwerptraditie in het landelijk gebied gericht op realisatie. We noemen dit 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen', in dit rapport afgekort tot 'GOED'. Ruimtelijke ontwerp speelt een belangrijke rol in het bepalen van de toekomst van het landelijk gebied omdat ruimtelijk ontwerp de mogelijkheden onderzoekt, alle aspecten samenbrengt tot een integraal geheel en de toekomst beeldend maakt.

Bij 'GOED' is voldoende KEI (kennis ervaring & ideeën) en EIK (expertise, inspiratie & kennis) in de organisatie belangrijk. Echter de belangrijke KEI en EIK zijn versnipperd geraakt.

Bij de transitie van het landelijk gebied in de komende jaren is het daarom belangrijk dat we het 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' van af het begin af aan oppakken en onlosmakelijk onderdeel maken van de organisatie, zowel in de RTLG als in de provincies, regio's en gebieden.

In dit advies onderbouwen we deze kernboodschap en adviseren hoe dat vorm kan krijgen. De (nader te organiseren en uit te werken) 'Studio GOED uitzicht' kan daarvoor het middel zijn.

1. Inleiding: Waarom dit advies?

De regieorganisatie Realisatie Transitie Landelijk Gebied (RTLG) heeft tot doel een transitie van het landelijk gebied te realiseren op basis van het Nationaal Programma voor het Landelijk Gebied (NPLG). Dit programma richt zich op het integreren van doelen voor de reductie van de stikstof uitstoot, het bieden van perspectieven voor agrarische bedrijven, de aanpak van water en klimaatvraagstukken, het herstel van de biodiversiteit op gebiedsniveau. Dit alles met sociaal-maatschappelijk draagvlak en eendrachtige samenwerking van alle actoren en op alle overheidsniveaus in die gebieden. Deze afzonderlijke doelen spannen de voornaamste componenten op van het begrip "omgevingskwaliteit" voor het landelijk gebied en hoe die te realiseren.

Het NPLG omvat een ingrijpende en langdurige "grote verbouwing van Nederland". De enorme omvang van de opgave is en wordt nog steeds geleidelijk duidelijker. De enorme stapels kaarten, adviezen, rapporten en plannen op verschillende schaalniveaus die met elkaar geïntegreerd moeten worden, maken het moeilijk om daaroverheen te kijken en overzicht te houden. De stapels worden zo hoog dat het zicht op het landelijk gebied bijna letterlijk wordt weggenomen. Ook de lijst met personen en organisaties die geraadpleegd, bevroegd of onderzocht moet worden is lang. Hun belangen lijken vaak onverenigbaar en kan tot maatschappelijke patstellingen leiden.

Het NPLG omvat, kortom, een samenstel van complexe vraagstukken in een dynamisch maatschappelijk krachtenveld - 'wicked problems' - die zich nog niet eerder voordeed. Gelukkig is er in het verleden in de praktijk van de ruimtelijke planvorming een benadering ontwikkeld die daarbij behulpzaam kan zijn: 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen'. Die biedt werkvormen en methodieken die het mogelijk maken om in korte tijd die integrale aanpak vorm te geven, aan elkaar te koppelen en met creatieve sprongen over patstellingen te springen. Deze benadering van 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' duiden wij aan als 'GOED'

In dit licht heeft de regieorganisatie Realisatie Transitie Landelijk Gebied (RTLG) een advies gevraagd over de wijze waarop RTLG kan bijdragen aan een 'lerende aanpak' bij het 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' in de brede gebiedsprogramma's van het NPLG. Voor het opstellen ervan werd een reeks interviews afgenomen bij personen met een specifieke ervaring of positie in relatie tot de ruimtelijke planvorming in het verleden en in de actualiteit. Daarnaast baseerden de auteurs zich op literatuur en eigen expertise in het werkveld.

Bij het schrijven van het advies is uitgegaan van de faciliterende en lerende rollen van RTLG. RTLG zal niet top down de transitie van het landelijk gebied kunnen nog willen realiseren. De werkwijze zal juist gebaseerd moeten zijn op allerlei vormen van samenwerking met overheden, instanties en personen op verschillende schaalniveaus waarbij het initiatief bij de regio's ligt. Het gaat om grote gezamenlijke inspanningen bij de realisatie van de doelen van het NPLG, uiteraard in samenhang met de uitwerking van andere (rijks)programma's zoals de NOVI (c.q. de uitvoeringsagenda NOVEX), het Deltaprogramma, Mooi Nederland, het Deltaprogramma Biodiversiteitsherstel en de Regio Deals.

Het advies legt een basis voor de verdere specificatie van concrete activiteiten waarmee de meerwaarde van 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' voor de RTLG toepasbaar gemaakt kunnen worden. Een korte duiding van het 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' ('GOED'), de historie en de meerwaarde voor het NPLG gaat daaraan vooraf (paragraaf 2). Vervolgens gaan we in op de KEI en EIK als onderdeel van 'GOED' voor het NPLG in algemene zin (paragraaf 3) als opstap naar concrete aanbevelingen voor de RTLG (4 en 5). Een intermezzo tussen de paragrafen verhaalt over de lessen uit het Ruimte voor de Rivier programma.

2. 'GOED' heeft meerwaarde bewezen

Juist bij eerdere, ook fundamentele, grootschalige transitie van het landelijk gebied van Nederland is een ontwerpende aanpak ontwikkeld die zich meermaals heeft bewezen. Een korte terugblik op de inrichtingsgeschiedenis van de Nederlandse landschappen in de afgelopen 100 jaar, geeft daarvan treffende voorbeelden. Denk aan de periode van ruilverkavelingen en landinrichtingen uit de naoorlogse periode, waarin "het landschapsplan" is ontwikkeld en uitgebouwd tot een vruchtbaar instrument voor het inhoudelijk en procesmatig verbinden van partijen in een gebied (zie Van Blerck, 2022).

Andere succesvolle voorbeelden van ontwerpend denken en doen uit meer recente periode zijn te vinden in grote programma's en projecten zoals Ruimte voor de Rivier, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, Het Deltaprogramma en het Kustatelier. Evenzovele voorbeelden waarmee de omgevingskwaliteit van ons land bepalend is gewijzigd en verbeterd.

Vaak is in publicaties en gesprekken naar deze 'ontwerpcultuur' verwezen via de term 'ontwerpend onderzoek'. Wij spreken liever van - gezien de doelen van het NPLG en de gerichtheid op feitelijke uitvoering en inrichting van het Nederlandse platteland - '**gebiedsgericht ontwerpend denken en doen**', afgekort tot 'GOED'. Hiermee drukken we uit dat die ontwerpcultuur andere houdingen, manieren van denken vergt, maar uiteindelijk ook gericht moet zijn op de noodzakelijke, feitelijke veranderingen op het concrete schaalniveau van gebieden. In de gebieden komen vele ontwikkelingen, doelen en ambities samen; daar wonen 'de mensen' waarvoor we het doen; daar krijgen de (nieuwe) landschappen vorm.

De meerwaarde(n) van 'GOED' die uit alle praktijkvoorbeelden van de laatste decennia naar voren is gekomen, berust op twee hoofdpijlers:

1. "het verbeelden van een toekomst die niet kenbaar is" zoals Vroom dit in 2016 beschreef.

Primair gaat het hier om het integreren en toepassen van bestaande (inhoudelijke) kennis voor het in beeld brengen van toekomstige ontwikkelingen of 'prototypes van het landschap van de toekomst'. Die kunnen vervolgens op hun merites getoetst worden: kunnen en willen we die wel of niet? Die reflectie geeft weer aanleiding tot mogelijke bijstellingen van de toekomstbeelden, een ontwerpend onderzoek. Het begrip "het maken van creatieve sprongen" (Kleefmann, 1984) in een cyclisch en wendbaar proces is hier van toepassing.

2. de rol van ruimtelijk ontwerpers als "boundary spanners" (Van den Brink, et al., 2019).

Hiermee wordt in de maatschappijwetenschappen de rol bedoeld van het leggen van verbindingen tussen actoren, vraagstukken, disciplines en oplossingsrichtingen. Deze procesrol bevordert integraliteit en participatie, die beide wezenlijk zijn voor een transitie van het landelijk gebied met hoge omgevingskwaliteit. Ruimtelijk ontwerp als integratieplatform.

Beide hoofdpijlers zijn verbonden aan het ontwerpen als methode: een schat aan wetenschappelijke literatuur en vele concrete toepassingen in vele landen en op heel verschillende vakgebieden illustreert deze zienswijze (Van Buuren, 2022). Voor complexe, ongestructureerde en meervoudige vraagstukken, die momenteel in ons landelijk gebied bestaan, is een ontwerpende aanpak volgens die literatuur de beste aanpak die ons ter beschikking staat.

De belangrijkste en zeer succesvolle trajecten waarin 'GOED' is toegepast, zijn gekenmerkt door een heel directe 'lijn' met de besluitvormingsprocessen van programma's of projecten. Dat was uiteraard het geval in de periode van ruilverkavelingen en landinrichtingsprojecten. Maar bijvoorbeeld ook bij de voorbereiding en realisatie van Ruimte voor de Rivier. Het advies Omgevingskwaliteit spreekt in dit verband van een 'kwaliteitsgovernance'.

Het is overigens goed hierbij te realiseren dat onze samenleving en onze landschappen constant in beweging en ontwikkeling zijn. Niet in het minst door de dynamiek die ontstaat door bijvoorbeeld klimaatverandering, demografische en technologische ontwikkelingen. Werken aan Nederland, aan omgevingskwaliteit van het landelijk gebied, is dan ook nooit af. Dit vergt van het NPLG continu aanpassing, heroverweging en bijstelling gedurende de rit. Ontwerpend denken en doen helpt daarbij.

Kortom, 'GOED' moet je doen!

Op basis van literatuur, onze gesprekken met (ervarings)deskundigen en ons eigen onderzoeks- en inrichtingswerk van de afgelopen meer dan 35 jaar komen wij samenvattend tot de volgende kenmerken van 'GOED' als aanpak voor het realiseren van omgevingskwaliteit via het NPLG:

- 'GOED' stimuleert het verbinden van kennis en kennissen (actoren),
- 'GOED' past in een 'wendbaar' (onder)zoekproces van nu naar straks en terug,
- 'GOED' stimuleert het maken van 'creatieve sprongen' waarbij inventarisatie, analyse en synthese (deductie en inductie) elkaar continu afwisselen in een iteratief proces,
- 'GOED' realiseert 'door de schalen heen werken' van concrete gebieden naar algemene beleidskaders, wet- en regelgeving en andersom,
- 'GOED' is in staat tot het verbeelden van mogelijke toekomst en reflectie daarop - 'kunnen en willen we die toekomst?'
- 'GOED' is daarmee een communicatiemiddel tussen verschillende actoren op verschillende plaatsen en schaalniveaus,
- 'GOED' laat zo stappen in het planvormingsproces elkaar samenhangend opeenvolgen totdat een nieuwe inrichting is bereikt waarmee op concreet landschapsniveau omgevingskwaliteit vorm krijgt.

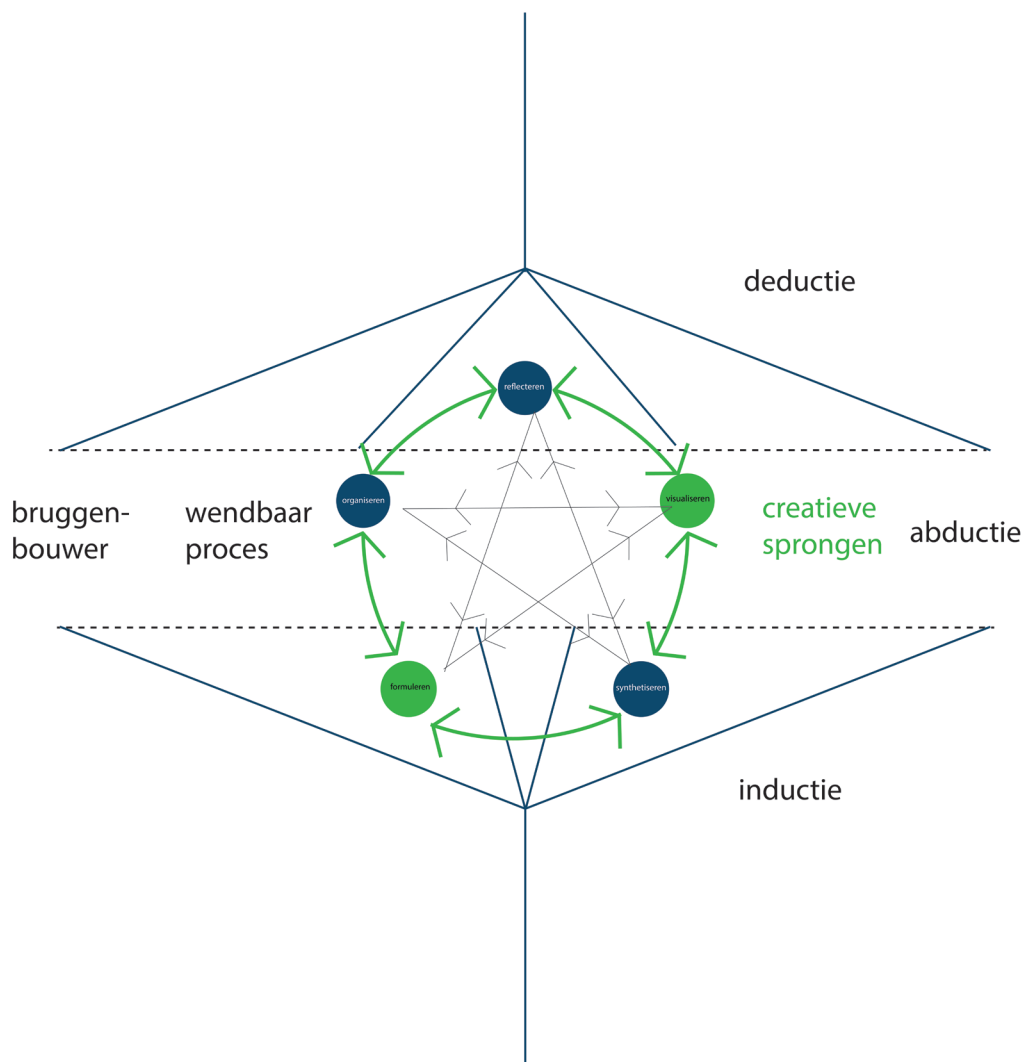
3. KEI – kennis ervaring & ideeën (denken) en EIK – expertise, inspiratie & kennis (doen)

Een hoofdconclusie is dat het toepassen van 'gebiedsgericht ontwerpdenken en doen' ('GOED') op alle schaalniveaus van de realisatie van het NPLG - van gebieden, via regio's, provincies en het rijk (en vice versa) een belangrijke plek verdient. Het is, zoals hierboven aangegeven de belangrijkste methode voor het onderzoeken, identificeren van en vormgeven aan (nieuwe) omgevingskwaliteit op gebiedsniveau. En daarmee voor het behalen van de brede doelstellingen. Wij onderscheiden daarbij het belang van voldoende KEI en EIK:

KEI: ontwerpdenken (kennis, ervaring en ideeën)

Centraal staat hier het eigen maken van het 'ontwerpend denken' in alle geledingen en op alle schaalniveaus van het NPLG. Een belangrijk begrip hierbij is wat in het vakjargon van het ruimtelijk ontwerp 'door de schalen heen werken' wordt genoemd. Deze benadering drukt de grote interrelatie tussen inhoudelijke en procedurele aspecten op de verschillende ruimtelijke schalen.

Bij Kei gaat het om ontsluiten en vooral ook overdragen van bestaande Kennis, Ervaring en Ideeën (KEI) over 'gebiedsgericht ontwerpdenken en doen'. Er zijn - in het recente verleden - een scala aan procesmatige en inhoudelijke ontwerpresultaten tot stand gebracht. Juist in de praktijk van planvorming en inrichting van onze landschappen. De actoren binnen het NPLG kunnen deze KEI als gereedschap in hun bagage meenemen op hun missies. Deze KEI is ook van belang om een goede opdrachtgever te kunnen zijn en zal bijdragen aan het verder ontwikkelen van de 'ontwerpcultuur' in en rond NPLG.

EIK: ontwerpend doen (expertise, inspiratie en kennis)

Uiteindelijk gaat het om het ontwerpend doen in alle gebiedsprocessen en op alle schaalniveaus. Het gaat dan om het daadwerkelijk bij elkaar brengen, selecteren, integreren van kennis. Om daarmee - na reflectie - stapsgewijs tot bij de gebieden passende oplossingen te komen en deze tot uitvoering te brengen in afzonderlijke (inrichtings)projecten. Dan gaat het om het daadwerkelijk inzetten van Expertise, Inspiratie en Kennis (EIK) in concrete gebiedsprocessen. Denk aan de ateliermethode als wijze van werken, het uitwerken van 'concepten' en 'ontwerpprincipes', het aanboren van instrumenten. Het gaat om het vinden van de juiste expertise(s) en daarbij behorende personen en hoe deze een goede positie te geven in de processen.

De KEI en EIK zijn versnipperd geraakt

Op basis van de verkenning van dit project en de gesprekken die daarover met deskundigen zijn gevoerd, komen wij tot de slotsom dat er in Nederland hoogwaardige KEI en EIK bestaan. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de toonaangevende internationale status van het Nederlandse ruimtelijk ontwerp, van Nederlandse inrichtingsvoorbeelden die vaak in publicaties zijn en worden aangehaald en de waardering voor het vakgebied in andere delen van de wereld. Zie daarvoor bijvoorbeeld New Orleans, Sandy Coast en de Deltaplannen voor Bangladesh. En niet voor niets kreeg eerder dit jaar landschapsarchitect Adriaan Geuze de "nobelprijs voor de landschapsarchitectuur" in de vorm van de Sir Geoffrey Jellicoe Award. Bovendien zijn er landelijk, regionaal en lokaal ook vele prachtige initiatieven en voorbeelden te vinden van groepen mensen, binnen en ook buiten overheden, die ontwerpend met de toekomst van 'hun gebied' bezig zijn. Daar worden ontdekkingen gedaan, is bestaande kennis de basis voor nieuwe ontwikkelingen of ontstaan nieuwe, urgente kennisvragen. Het zijn 'broedplaatsen' en hier zijn 'landmakers' al bezig met het realiseren van de NPLG doelen.

Evenwel, het grote gemis zien wij en onze gesprekspartners in het ontbreken van voldoende samenhang tussen al die kennis en kunde, die mooie initiatieven. De KEI en de EIK van en voor het 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' zijn versnipperd geraakt. Dat geldt in het bijzonder voor de KEI aan de zijde van de verschillende overheden, waar naast een versnippering ook een ernstig gebrek aan capaciteit op het vlak van 'GOED' aanwezig is. Verschillende reorganisaties, ook op rijksniveau, hebben ertoe geleid dat sterk is ingeboet op menskracht en expertise voor 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen'.

Deze bestaande kennis en kunde is nu vooral voorhanden bij een groot aantal ontwerp- en adviesbureaus. Voor goede opdrachten en goed opdrachtgeverschap is de versnippering en gemis aan KEI en EIK een grote beperking voor het langdurige en intensieve traject van het NPLG. Dit blijkt ook uit andere documentatie, zoals het advies Omgevingskwaliteit en de inspanningen van onder andere het CRA.

'GOED' in het hart

We stellen ons de hierboven beschreven situatie voor als een serie bloembladen, waar echter het verbindende, integrerend hart aan ontbreekt om tot een prachtige bloem uit te groeien. Het 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' is een belangrijke manier om die verbindingen tot stand te brengen. Het gaat om verbinding tussen inhoud en proces, tussen verschillende ruimtelijke schaalniveaus, tussen lange en korte termijn. En niet in het minst: tussen de vele actoren van lokaal tot nationaal (en vice versa).

In de laatste paragraaf van dit advies gaan wij in op de bijdrage(n) die de RTLK kan leveren aan het hart van de bloem. Hoewel randvoorwaarden en alle andere omstandigheden naast overeenkomsten ook verschillen, is de ontwerplijn van de voorbereidende (pkb) fase van Ruimte voor de Rivier een mooie inspiratie. Deze belichten we in bijgaand intermezzo.

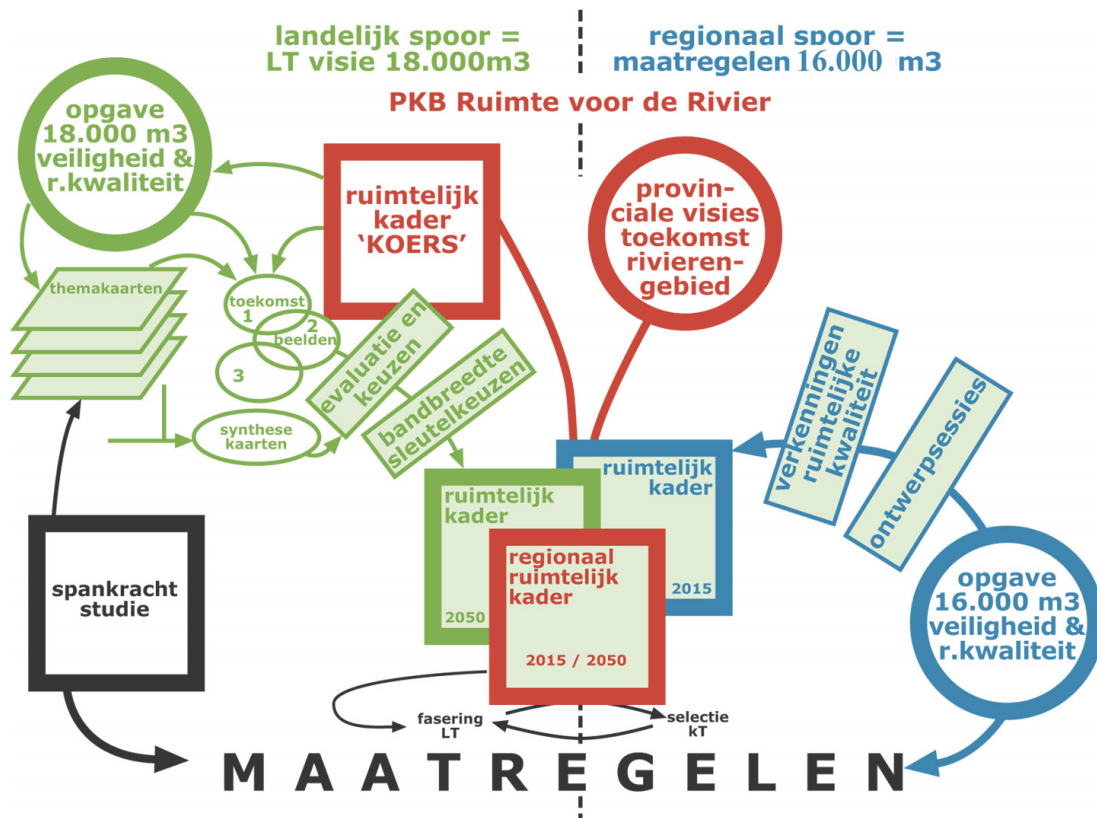
De ateliers uit de pkb-fase van Ruimte voor de Rivier

In de literatuur, bestaande adviezen aan NPLG en in onze gesprekken is vaak verwezen naar Ruimte voor de Rivier. Hoewel grote verschillen in tempo ten opzichte van het NPLG bestaan, dient het programma ook als een belangrijke inspiratie. Dit heeft te maken met twee waarnemingen uit onze gesprekken ten aanzien van de huidige periode van het NPLG. Jannemarie de Jonge pleit voor het nemen van voldoende rust of tijd om goed na te denken over de verdere uitrol van het NPLG nu de startpakketten bekend zijn. Zij spreekt hier van 'versnelling door vertraging'. Verbind bestaande kennis en kennis over de volle breedte van de NPLG doelstellingen op alle schaalniveaus. Hans Mommaas noemt hier het verzorgen van de juiste 'frontloading' op rijksniveau: het zorgdragen voor eenduidige (rijks)beleidskaders voor planvorming en uitvoering is het belangrijkste aandachtspunt voor de komende maanden.

Voor beide ontboezemingen zien wij een belangrijke parallel met het ontwerpwerk van de pkb-fase Ruimte voor de Rivier. Vanuit alle betrokken gebieden, op alle overheidsniveaus, vanuit verschillende departementen en door het ontsluiten van bestaande en nieuwe kennis, ervaring en inspiratie (EIK) kreeg het programma voldoende 'vlieghoogte' voor de fasen daarna. Het ontwerpwerk uit deze pkb periode leverde belangrijke bijdragen aan de inhoudelijk hoofdkeers, de selectie en keuze van de uit te voeren projecten, de mer-procedure en de uiteindelijke inhoud van de Planologische Kernbeslissing.

Cruciaal daarbij bleken drie elementen van de ontwerpde aanpak:

- de functie van het zogenaamde 'Lange Termijn Atelier'
Hier is kennis en kunde bijeengebracht op het niveau van het gehele werkgebied van Ruimte voor de Rivier, met een 'back-casting' aanpak vanuit de lange termijn naar de toenmalige actualiteit. Dit resulteerde in drie varianten voor het programma en stimuleerde de uiteindelijke keuze van de inhoudelijke hoofdkeers.
- de organisatie van een zeer uitgebreide serie van 'gebiedsateliers'
Op het niveau van afzonderlijke uiterwaarden (en directe omgeving) met lokale, regionale en provinciale actoren en vertegenwoordigers van de kenniswereld werd een uitgebreide serie gebiedsateliers georganiseerd. Hierbij is gewerkt vanuit de bestaande situatie van lopende projecten en initiatieven en resulteerde in een breed scala van inrichtingsopties voor de afzonderlijke gebieden.
- de combinatie van de beide werklijnen lange termijn & gebiedsateliers
Dat resulteerde uiteindelijk in het Regionaal Ruimtelijk Kader dat richting gaf aan de definitieve keuzen voor de pkb (onder andere als 'doelbereik' voor het MER).

4. De inzet van RTLG bij 'GOED'

Het moge uit het voorgaande duidelijk zijn dat KEI en EIK voor 'Gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' belangrijke componenten zijn voor het vervullen van de taken en rollen van de RTLG als onderdeel van de inspanningen die nodig zijn op de alle schaalniveaus. Voor het realiseren van het integrale begrip omgevingskwaliteit is die kennis en kunde onmisbaar.

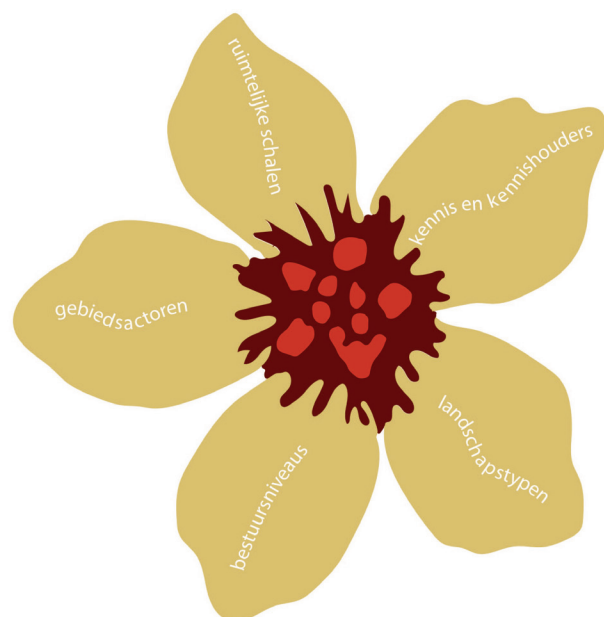
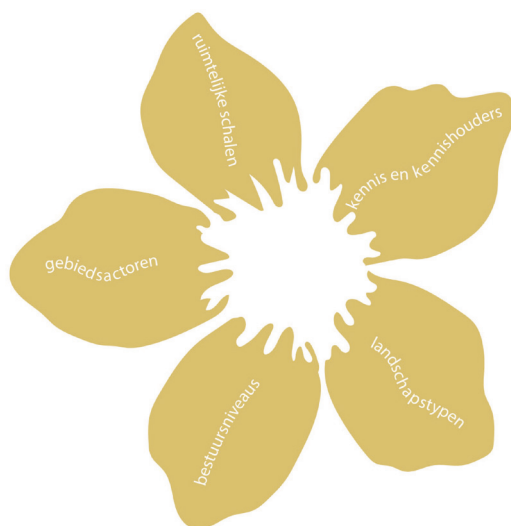
Centraal in de rol van de RTLG als netwerkfaciliteit staat het verbinden en ondersteunen van processen in de afzonderlijke gebieden, uiteraard in afstemming met alle andere actoren. In de gebieden maakt men de concrete plannen, voert deze uit en vindt het beheer plaats door en met de lokale actoren. De RTLG boort daarvoor kennis en kunde aan, verzorgt afstemming tussen alle betrokken departementen en wisselt werkende weg (nieuwe) leerervaringen uit tussen gebieden, regio's, provincies. Op die manier draagt de RTLG bij aan het 'hart van de bloem'.

Geef een KEI en plant een EIK

Het faciliteren van 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' is een hoofdtaak van de RTLG. De KEI is er wel, maar sterk verspreid en versnipperd over vele commerciële bureaus en te weinig aan de zijde van de verschillende overheidsorganen. Zorg voor samenhang, capaciteit, competenties en ervaring. Evenwichtig verdeeld over verschillende overheden en andere actoren. Schep daarvoor de kaders, verzamel daarvoor goede voorbeelden, handreikingen, kennis en expertise opdat de provincies, regio's en gebieden daarvan op de hoogte zijn en ze kunnen inzetten.

Organiseer ook eigen KEI en EIK

Heeft RTLG daarvoor de benodigde KEI en EIK al beschikbaar? Wij komen tot de notie dat er in de nieuwe lerende organisatie expliciet ook aan kennisontwikkeling over 'GOED' binnen de eigen organisatie gewerkt moet worden. Juist het op peil brengen van de eigen inzichten, kennis en kunde is noodzakelijk om de ondersteunende en lerende taken te volbrengen.

Mogelijke activiteiten RTLG

Het bieden van KEI en het planten van EIK vraagt om concrete activiteiten voor het uitwerken van de 'lerende aanpak' via het RTLG. De volgende adviezen geven richting aan hetgeen wij als taak zien voor de RTLG op het veld van 'het gebiedsgericht ontwerpend denken en doen'.

1. zorg voor voldoende capaciteit en kunde binnen de RTLG

Een goede vervulling van de RTLG taken en rollen op het vlak van 'GOED' vergt capaciteit, kennis en kunde binnen de eigen organisatie (zie ook 'Studio goed uitzicht' in paragraaf 5). Benoem hiervoor een klein team van meerdere personen. Geef - een van mensen uit - deze organisatie de verantwoordelijkheid voor de verdere positionering van 'GOED' binnen de RTLG. En schep hiermee een aanspreekpunt(en) voor gebieden, regio's, provincies en andere departementen op dit vlak. Gebruik hiervoor de positieve ervaringen van het cluster ruimtelijke kwaliteit binnen de projectorganisatie van Ruimte voor de Rivier en andere successen uit het verleden.

2. organiseer een leertraject voor KEI en EIK

Het gaat hier primair over het ophalen en verbinden van de bestaande KEI en EIK. Besteedt hierbij aandacht aan van welke lessen uit eerdere trajecten van 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' toegepast kunnen worden (en welke lessen ook niet door de specifieke kaders van het NPLG) of juist nieuwe interpretatie vergen. Gebruik deze reflectie als opstap voor het stimuleren van nieuwe inzichten die tijdens de werkprocessen van het NPLG ontdekt zijn en gaan worden.

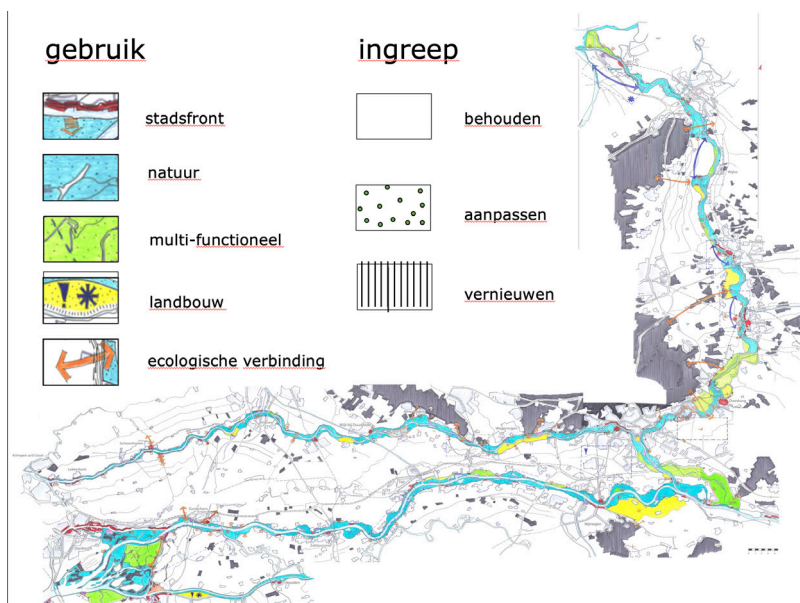
Dit leertraject is gericht op de eigen organisatie. Maar het past natuurlijk in het initiatief om dit - ook - met vertegenwoordigers van andere departementen en vanuit de gebieden op landsdelig niveau gezamenlijk te organiseren. Juist om het "leren van elkaar" gedurende het proces van het NPLG te realiseren.

Meerdere mensen kwamen tijdens onze gesprekken met de term 'academie' om hier vorm aan te geven. Deze academie hoeft niet perse verbonden te zijn aan een specifiek onderwijs- of onderzoeksinstituut. Eerder ziet men een flexibel en mobiel leerprogramma voor zich dat een stevige kennisbasis over 'GOED' oplevert, en gelijktijdig ook de wisselwerking met de lopende planvorming zoekt.

3. zorg voor een- landelijk - loket voor 'GOED'

Het vastleggen en vooral ontsluiten van bestaande en nieuwe inzichten, aanpakken, inrichtingsprincipes, enzovoorts, vergt ook overzicht. Zo kan de RTLG op het vlak van 'GOED' een vraagbaakrol vervullen. Maar ook een verdeelpunt waarmee goede resultaten uit bijvoorbeeld een gebied

in Noord-Groningen ook bekend worden bij actoren in Zeeland. Zowel op gebiedsniveau als op provinciaal niveau blijkt er uit onze verkenning niet alleen behoefte te zijn aan gerichte kennis maar specifiek ook aan advies over werkvormen, waarbij 'Schetsschuit', 'hogedrukpanplan', 'scenarioverkenning als deel van ontwerpend onderzoek' als voorbeelden worden genoemd. Dit zijn bij uitstek werkvormen die onderdeel zijn van 'GOED'.

4. maak een overzicht van de (tussen)resultaten gericht op omgevingskwaliteit

Vanaf juli 2023 verschijnen de eerste programma's en plannen van gebieden, regio's en provincies. Maak hiervan een overzicht en reflecteer op de wijze waarop 'GOED' heeft bijgedragen aan het realiseren van de doelen rond de brede omgevingskwaliteit. Sluiten de resultaten van de afzonderlijke gebieden, regio's en provincies voldoende op elkaar aan? Leidt 'de optelsom' van al die afzonderlijke (tussen)resultaten tot ontwikkeling van omgevingskwaliteit op nationaal niveau? Welke (overkoepelende) leerervaringen, behoeften aan (nieuwe) kennis, methoden of kunde zijn daarbij naar voren gekomen? Deze inzichten zijn tevens van belang voor het toetsen aan en eventueel aanpassen van de kaders uit de startpakketten voor het NPLG.

In het NPLG staan de processen in de '144' gebieden, de '24' regio's en de '12' provincies centraal. Maar het is een taak op rijksniveau om na te gaan of op deze manier de 'goede' landelijke puzzel gelegd kan gaan worden.

5. zorg voor samenhang op rijksniveau

Aansluitend op voorgaande: de brede NPLG doelen hangen samen met die van andere grote ruimtelijke programma's op rijksniveau. Zie hiervoor ook de breedte van het startpakket. Ontwerpend denken en doen betekent daarmee ook dat juist de verbinding en samenhang op het niveau van het rijk bij de vragen rond het realiseren van die brede doelen - in casu: de omgevingskwaliteit vanuit een nationaal perspectief. Wij zien hiervoor een duidelijke rol voor het RTLG in het verbinden van betrokkenen van de verschillende andere departementen, en van EIK, KEI en 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' op rijksniveau. Juist ten behoeve van de feitelijke inrichtingsprojecten voor het landschap en de betrokkenen op gebiedsniveau.

6. verzamel en herinterpreteer kennis en ervaring over Landinrichting

Het startpakket is - uiteindelijk - gericht op vernieuwen, aanpassen of behouden van de inrichting van concrete gebieden. Daar ligt het accent van het NPLG. In die gebieden wonen burgers en (agraris) ondernemers en wordt het nieuwe landschap, met omgevingskwaliteit daadwerkelijk gemaakt. Het ontwerpend denken en doen komt daàr tot de nieuwe werkelijkheid.

Hoewel vraagstukken voor een belangrijk deel ingrijpend anders zijn en ook de huidige 'civil society' andere eisen stelt, kan er hiervoor veel geleerd worden van de periode van de Landinrichting. Zoals aangegeven is dit niet voor niets een van de praktijken waarin de meerwaarde van het 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen' zijn ontwikkeld en tot stand gebracht. De WILG (wet inrichting landelijk gebied)- nu vrijwel integraal ondergebracht in de Omgevingswet - bestaat nog steeds. Hier ligt een taak voor het RTLG: zet in op de herinterpretatie van mogelijkheden en onmogelijkheden van dit instrument en daaraan te verbinden lessen voor het NPLG.

7. organiseer de parade van magische momenten!

Naast voorgenoemde punten is het noodzakelijk regelmatig de ervaringen uit alle onderdelen van het NPLG samen te delen met een breed publiek van actoren en betrokkenen. Tijdens dergelijke manifestaties worden betrokken 'landmakers op het podium gehesen en worden belangrijke resultaten gedeeld en gevierd. Het moeten bijeenkomsten zijn waar 'je geweest moet zijn' als betrokkene in het NPLG proces. Wij zien hier de netwerkfaciliteit van de RTLG als het vertrekpunt voor het organiseren van dergelijke 'magische momenten'.

5. Studio 'GOED' Uitzicht

Met het verschijnen van het startpakket NPLG staan we op een cruciaal moment in de tijd voor het 'gebiedsgericht ontwerpend denken en doen'. Nu is het moment de meerwaarde van 'GOED' te verankeren in de uitvoering van die transitie op alle betrokken schaalniveaus. Daar ligt ook een cruciale taak voor de RTLГ. Daarom onze hoofdaanbeveling:

Organiseer binnen de RTLГ een Studio 'GOED' Uitzicht

Wij stellen ons hierbij een herkenbaar organisatieonderdeel binnen de RTLГ netwerkfaciliteit voor. Uiteraard goed ingebed binnen en geïntegreerd in de taken en rollen van de RTLГ. Deze Studio 'GOED' Uitzicht- de werktitel die wij hier hanteren - verzorgt o.a. de activiteiten zoals genoemd in paragraaf 4.

De Studio is een invulling van het Ontwerpatelier Toekomst Landelijk Gebied waar de adviezen van CRa en Federatie Omgevingskwaliteit om vragen. Het is tevens het verdeelpunt voor de bij het landelijk gebied betrokken vertegenwoordigers vanuit andere departementen. Denk daarbij aan het gebiedsgericht ontwerpend werk bij BZK (Mooi Nederland, NOVI), bij IenW (Deltaprogramma), bij EZK (in casu de RVO) en natuurlijk LNV (NNN en Biodiversiteit).

Niet voor niets is Studio 'GOED' Uitzicht een werktitel: vorm, werkwijzen en inhoud vragen om uitwerking. Voor ons staat wel vast dat Studio 'GOED' Uitzicht naadloos moet aansluiten bij en inspelen op de taakverdelingen die voor realisatie van het NPLG zijn vastgelegd. Een 'top-down' georiënteerde werkwijze past daar niet bij. Het dienen en verbinden van afzonderlijke gebieden, regio's en provincies en samen met hen leren staat voorop. De organisatie van de Studio vraagt, kortom, verder (ontwerpend) denken en doen, werk en discussie. Wat ons betreft maken we hiermee een start half januari met het presenteren van ons advies aan de RTLГ.

